

Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Duyarlılık Düzeyleri ve Mesleki Değerler ile İlişkisi

Ethical Awareness of of Nursing Students, and Their Relationship with Professional Values

Eylem Paslı Gürdoğan , Berna Aksoy , Ezgi Kınıcı

Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye

ÖZ

AMAÇ: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri ile mesleki değerlerin önemine ilişkin görüşlerini belirlemek ve aralarındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla yürütüldü.

YÖNTEM: Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümünde okuyan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri (N=512) oluşturdu. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 334 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturdu. Veriler öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini ve mesleki değerlerin önemine ilişkin algılarını içeren sorulardan oluşan anket formu ile Ahlaki Duyarlılık Ölçeği kullanılarak toplandı.

BULGULAR: Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20,5±1,57 olup, %4,7'si birinci sınıf öğrencisiydi. Öğrencilerin %69,8'i mesleği isteyerek seçmiş, %54,5'i klinik uygulamalar sırasında etik ikilem ile karşılaşmış. Öğrencilerin ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puan ortalaması 76±16,05 olup, ölçekten alınan puanlar öğrencilerin cinsiyeti ve sınıfına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p<0,05). Öğrencilerin son derece önemli olduğunu düşündükleri ilk üç mesleki değer sırasıyla doğruluk (%58,4), eşitlik (%57,5) ve özgürlük (%53,6) oldu. Öğrencilerin estetik değere verdikleri önem derecesi ile ahlaki duyarlılık ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardı (p<0,05).

SONUÇ: Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıkları yüksek olup, doğruluk, eşitlik ve özgürlük gibi mesleki değerlere yüksek düzeyde önem vermişlerdir.

Anahtar kelimeler: Etik duyarlılık, mesleki değer, öğrenci hemşire

ABSTRACT

AIM: This study was conducted to determine the level of ethical awareness and opinions of nursing students about importance of professional values and to investigate the relationship between them.

METHODS: The universe of this descriptive study consisted of the first, second, third, and fourth grade students (N=512) who were educating in the Nursing Department of Health Sciences Faculty of a state university. Students (n=334) who voluntarily accepted to participate constituted the sample of the study. Data were collected with a questionnaire form consisting of questions about the socio-demographic characteristics of the students and their perceptions of the importance of professional values and the Moral Sensitivity Questionnaire.

RESULTS: The mean age of the students was 20.5±1.57 years, and 34.7% of them were the first grade students. 69.8% of the students voluntarily selected the profession, and 54.5% of them faced ethical dilemmas during clinical practice. The total score of the moral sensitivity questionnaire was 76±16.05 and there was a statistically significant difference between gender and grades of the students (p<0.05). The first three professional values that students consider to be extremely important were honesty (58.4%), equality (57.5%) and freedom (53.6%). There was a statistically significant difference between the importance that they attached to the esthetic value and moral sensitivity scale scores of students (p<0.05).

CONCLUSION: Nursing students are highly aware of ethical principles, and they they gave a high degree of importance to professional values such as honesty, equality and freedom.

Keywords: Moral sensitivity, professional values, nursing student

Geliş Tarihi / Arrival Date: 08.03.2018

Kabul tarihi / Date of Acceptance: 26.07.2018

İletişim / Corresponding author: Eylem Paslı Gürdoğan, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye

E-posta / E-mail: eylemgurdogan@trakya.edu.tr

Yazarların ORCID bilgileri:

E.P.G. 0000-0003-0711-2112, B.A. 0000-0003-1796-7819, E.K. 0000-0002-5106-6013

GİRİŞ

Hümanistik ve holistik bakım felsefesini temel alan hemşirelik, gereksinimlerini kendi kendine karşılayamayan bireylerin bakım sorumluluğunu üstlenmektedir. Hemşireler bu sorumluluklarını yerine getirirken aynı zamanda bireyin iyiliği için karar vermekte ve eylemde bulunmaktadır (Dalcalı ve Şendir, 2016). Bakım sürecinde zaman zaman hemşirenin kendi değerleri ile bakım verilen hasta ve yakınlarının değerleri ve beklentileri arasında çatışmalar yaşanabilmekte ve bu çatışmalar etik ikilemlerin oluşmasına neden olmaktadır (Aitamaa ve ark., 2010; Dalcalı ve Şendir, 2016).

Günümüz dünyasında sağlık çalışanları, küreselleşmeye bağlı olarak farklı kültür, dil, din, ırk ve etnik kökenden insanlarla karşılaşmakta, onların yaşamlarını etkileyen kararlarda sorumluk almak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle iyi bir bakımın verilebilmesi için hemşirelerin, hastalarının değer, inanç, tutum ve davranışlarını göz önüne almaları, karar verme süreçlerinde etik ilkelere ve mesleki değerlere bağlı olmaları gerekmektedir (Babadağ, 2010; Filizöz ve ark., 2015).

Etik, sağlık profesyonellerinin hasta ve sağlıklı bireyler ile ilişkisinde yer alan tutum, davranış ve değerlerinin, ahlaki açıdan iyi veya kötü, doğru veya yanlış olarak değerlendirilmesini sorgulayan felsefenin bir dalıdır (Aydın, 2006). Hemşirelik mesleğinde etik kararlar verebilme, etik düşünebilme yetisine ve etik duyarlılığın gelişimine bağlı olmaktadır. Etik sorunları ayırt edebilme yeteneği olarak tanımlanan etik duyarlılık, etik karar vermenin öncüsünü oluşturmaktadır. Etik duyarlılık, etik bir çatışmayı tanımayı, hastanın içinde bulunduğu savunmasız duruma karşı bağlamsal ve sezgisel bir anlayış göstermeyi ve kişi adına alınan kararların etik sonuçlarına ilişkin fikir sahibi olmayı içermektedir (Lützen ve ark., 2010).

Etik açıdan doğru karar verebilmede etik duyarlılık kadar (Tosun, 2005; Öztürk ve ark., 2009), mesleki değerler de önem taşımaktadır (Kaya ve ark., 2012). Değerler, kişilerin davranışlarına rehberlik eden inanç ve tutumlardır. Bireyin sahip olduğu değerler hem doyum hem de çatışma kaynağı olabilmekte ve başkaları ile olan ilişkilerini etkileyebilmektedir (Dalcalı ve Şendir, 2016). Her bireyin yaşamını şekillendiren, davranışlarına rehberlik eden, kişisel, sosyal, toplumsal, kültürel ve mesleki değerleri bulunmaktadır. Bu değerler, yaşamın ilk evrelerinde kazanılmaya başlarken, mesleki değerler meslek eğitimi sırasında edinilmekte ve eğitsel stratejilerle şekillenmektedir (Martin ve ark., 2003; Kaya ve ark., 2012). Hemşirelik mesleğine ait yedi temel değer bulunmaktadır. Bunlar, özgecilik, eşitlik, insan onuru, sosyal adalet, estetik, özgürlük ve doğruluk şeklinde belirtilmektedir (Shaw ve Degazon, 2008; Babadağ, 2010). Mesleki değerler, hemşirelik uygulamalarının temel kaynağını oluşturmakta ve hemşirelerin hastalarıyla, meslektaşlarıyla, toplumla etkileşiminde ve etik ikilemlerin çözümünde onlara yol göstermektedir (Weis ve Schank, 2000; Babadağ, 2010; Orak ve Alpar, 2012).

Kuramsal ve klinik uygulamalardan oluşan eğitim süreci; hemşirelik öğrencilerinde, temel mesleki değerlerin ve etik ilkelerin benimsenmesi ve etik duyarlılığın geliştirilmesi açısından önemlidir (Tuveson ve Lützen, 2017). Yapılan çalışmalara göre, hemşirelik öğrencileri, klinik uygulamalarda, hasta mahremiyetine özen gösterilmemesi, hastanın tedaviyi reddetmesi, kötü davranışla karşılaşma, sosyoekonomik statü farklılıklarından kaynaklanan ayrımcılık, sağlık çalışanları tarafından yapılan eksik ya da yanlış bilgilendirme gibi birçok etik ikilemlerle karşılaşmaktadır. Bu ikilemler öğrencilerin motivasyonlarını etkilerken aynı zamanda değer çatışması yaşamalarına da neden olmaktadır (Erdil ve Korkmaz, 2009; Akça ve ark., 2017). Bu nedenle, hemşirelerin eğitim yıllarında etik duyarlılık düzeylerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi, meslek yaşamlarında karşılaşacakları etik ikilemlerde doğru kararlar verebilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Literatürde, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerlerini ve etkileyen faktörleri (Alfred ve ark., 2013; Karadağlı, 2016; Dönmez ve Özsoy, 2017) ve etik duyarlılıklarını (Ahn ve Yeom, 2014; Borhani ve ark., 2016; Akça ve ark., 2017) belirlemeye yönelik ayrı ayrı yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak ikisinin birlikte ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyi ile mesleki değerlerin önemine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın amacı ve türü: Araştırma, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri ile mesleki değerlerin önemine ilişkin görüşleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel nitelikte gerçekleştirildi.

Araştırma soruları: Araştırmada,

- Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri nasıldır?
- Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?
- Hemşirelik öğrencileri mesleğin profesyonel değerlerini hangi düzeyde önemli görmektedir?

- Öğrencilerin etik duyarlılık düzeyleri ile mesleki değerlerin önemine ilişkin görüşleri arasında fark var mıdır? sorularına yanıt aranmıştır.

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikleri: Araştırma Kasım-Aralık 2017 tarihleri arasında, bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümünde gerçekleştirildi.

Araştırmanın evren ve örnekleme: Araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören toplam 502 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma örnekleme ise Dalcalı ve Şendir (2016) tarafından yapılan çalışmadaki "Ahlaki Duyarlılık Ölçeği" puan ortalaması göz önünde bulundurularak, %5 hata payı, %80 güç ile tolerans oranı 0,05'i aşmayacak şekilde belirlendi ve örnekleme en az 281 öğrenci alınması gerektiği G Power programı kullanılarak hesaplandı (G * Power 3.1 manual, 2017). Araştırmanın yapıldığı tarihlerde kendisine ulaşılabilen öğrencilere, anket formları dağıtılarak, yanıtlamaları istendi. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve anket formlarını eksiksiz olarak dolduran 334 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturdu.

Veri toplama aracı: Veriler, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, sınıf vb.) ve yedi temel mesleki değer (eşitlik, özgecilik, estetik, insan onuru, doğruluk, özgürlük, adalet) (Shaw ve Degazon, 2008; Babadağ, 2010) öğrenciler tarafından ne derecede önemli olarak algılandığını içeren sorulardan oluşan, yapılandırılmış öğrenci bilgi formu ve "Ahlaki Duyarlılık Ölçeği" kullanılarak toplandı. Yedi temel mesleki değer önemine ilişkin sorular (Örneğin, Sizce eşitlik değeri hemşirelik mesleği için ne kadar önemlidir?) açık uçlu olarak sorularak, öğrencilerden kendilerine göre bu değerlerin hemşirelik mesleği için ne kadar önemli olduğunu yazmaları istendi. Yanıtların "Hiç önemli değil," "Önemli değil," "Önemli," "Çok önemli" ve "Son derece önemli" şeklinde gruplandırıldı belirlendi. Mesleki değerlerin önemine ilişkin görüşler, puanlama yapılmayarak yüzdeler üzerinden değerlendirildi.

Ahlaki Duyarlılık Ölçeği: Hemşirelerin etik karar verme süreçlerindeki etik duyarlılıklarını ölçmek amacıyla Kim Lutzen tarafından Stokholm/İsveç'te 1994 yılında geliştirilmiş, 2005 yılında Hale Tosun tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek toplam 30 maddeden ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin, otonomi, yarar sağlama, bütüncül yaklaşım, çatışma, uygulama ve oryantasyon olmak üzere altı alt boyutu vardır. Üç madde (3, 23, 26. maddeler) herhangi bir boyut altında yer almamıştır. Likert tipte 1 ile 7 arasında puanlamanın yapıldığı ölçekte; "1 puan" tamamen katılıma yönünde yüksek duyarlılığı, "7 puan" hiç katılmama yönünde düşük duyarlılığı göstermektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 30-210 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması etik açıdan düşük duyarlılık, puanın düşük olması ise etik açıdan yüksek duyarlılık şeklinde değerlendirilmektedir.

Ölçeğin otonomi (10., 12., 15., 16., 21., 24. ve 27. maddeler), yarar sağlama (2., 5., 8. ve 25. maddeler), bütüncül yaklaşım (1., 6., 18., 29. ve 30. maddeler), çatışma (9., 11. ve 14. maddeler), uygulama (4., 17., 20. ve 28. maddeler) ve oryantasyon (7., 13., 19. ve 22. maddeler) olmak üzere altı alt boyutu vardır. Ölçeğin "otonomi" alt boyutu otonomi ilkesine ve hastanın tercihlerine saygı duymayı yansıtmakta, "yarar sağlama" hasta bireyin yararını artırmaya yönelik eylemleri yansıtmakta, "bütüncül yaklaşım" hem hastaya zarar vermeyecek, hem de hastanın bütünlüğünü koruyacak eylemleri belirtmekte, "çatışma" içsel bir etik çatışma deneyimini yansıtmakta, "uygulama" eyleme karar verme ve uygulamada etik boyutu düşünmeyi göstermekte, "oryantasyon" sağlık bakım profesyonellerinin hasta ile ilişkilerini etkileyecek eylemlerine yönelik ilgilerini yansıtmaktadır. Ölçeğin ülkemize uyarlama çalışmasında Cronbach alfa değeri 0,84 olarak bildirilmiştir (Tosun, 2005). Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alfa değeri 0,84'tür.

Verilerin değerlendirilmesi: Verilerin değerlendirilmesinde IBM SPSS 20.0 paket programı kullanıldı. Verilerin normal dağılıma uygunluğu, beklenen frekanslar için alt limit söz konusu olmaması ve böylelikle bilgi kaybı oluşumunu engellemesi nedeniyle Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirildi (Özdamar, 2015). Kategorik verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde dağılımı, sürekli verilerde ise ortalama-standart sapma kullanıldı. Gruplar arası karşılaştırmalarda, bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü ANOVA testi kullanıldı. İki den fazla grup karşılaştırmasında post-hoc Tukey testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık değeri $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın etik yönü: Araştırmanın yapılabilmesi için Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 2017/343/27/02 protokol kodu Etik Kurul onayı ve kurum izni alınmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilere "İnsan Hakları Helsinki Bildirgesi"ne uygun olarak, araştırmanın amacı hakkında açıklama yapılarak, katılımın gönüllü olduğu, katılımcıların kişisel bilgi ve gizliliğinin korunacağı bilgisi sözlü olarak verilerek, bilgilendirilmiş onayları alınmıştır. "Ahlaki Duyarlılık Ölçeği"nin kullanımı için ölçeğin Türkçe uyarlamasını çalışan araştırmacıdan gerekli izin alınmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları: Bu çalışmanın tek bir ildeki bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümü öğrencileriyle yapılmış olması sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı okulun müfredatında "Hemşirelik Felsefesi ve Temel Kavramlar ile Hemşirelikte Etik ve Mesleki Değerler" derslerinin birinci sınıfta okutulması araştırma verilerini etkileyebilmektedir. Araştırmada, mesleki değerlerin önemine ilişkin verilerin standardize

bir ölçek kullanılarak elde edilmemesi, yedi temel mesleki değer için açık uçlu yedi sorunun hazırlanarak bu değerlerin hemşirelik mesleği için ne kadar önemli olduğunun öğrenciler tarafından yazılmasının istenmesi ve bu nedenle bazı gruplarda geri dönüşlerin düşük olması da sınırlılığı oluşturmaktadır.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 20,5±1,57 (Min:18-Max:27) olup, %86,8'i kadın, %34,7'si birinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %69,8'inin mesleği isteyerek seçtiği, %54,5'inin klinik uygulamalar sırasında etik ikilemler ile karşılaştıkları bulundu.

Tablo 1: Öğrencilerin Ahlaki Duyarlılık Ölçeğine Ait Puan Ortalamaları (N=334)

Ölçek Toplamı ve Alt Boyutları	Madde sayısı	Alınan Min.-Max. puan	Ort ± Ss	Alınabilecek Min.-Max. puan
Etik Duyarlılık Ölçeği Toplam Puanı	30	30-129	76 ±16,05	30-210
Otonomi Alt Boyutu	7	7-35	17,32±4,49	7-49
Yarar Sağlama Alt Boyutu	4	4-19	10,34±3,33	4-28
Bütüncül Yaklaşım Alt Boyutu	5	5-26	10,40±3,12	5-35
Çatışma Alt Boyutu	3	3-21	10,00±3,29	3-21
Uygulama Alt Boyutu	4	4-27	10,91±3,32	4-28
Oryantasyon Alt Boyutu	4	4-18	7,57±2,43	4-28

Çalışmada, öğrencilerin ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puan ortalamasının 76±16,05 olduğu saptandı. Öğrencilerin ahlaki duyarlılık ölçeği alt boyutlarına ait puan ortalamalarının sırasıyla otonomi alt boyutu için 17,32±4,49, yarar sağlama alt boyutu için 10,34±3,33, bütüncül yaklaşım alt boyutu için 10,4±3,12, çatışma alt boyutu için 10±3,29, uygulama alt boyutu için 10,91±3,32 ve oryantasyon alt boyutu için 7,57±2,43 olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 2: Öğrencilerin Bazı Sosyodemografik Özelliklerine Göre Ahlaki Duyarlılık Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması (N=334)

Özellikler	n	%	ADA Toplam Ort±Ss	Otonomi Ort±Ss	Yarar Sağlama Ort±Ss	Bütüncül Yaklaşım Ort±Ss	Çatışma Ort±Ss	Uygulama Ort±Ss	Oryantasyon Ort±Ss	
Cinsiyet										
Kadın	290	86,8	76±15,4	17,3±4,4	10,24 ±3,3	10,3±10,9	10,1±3,2	11±3,2	7,3±2,23	
Erkek	44	13,2	75,70±19,7	17,2±4,8	10,9±3,5	10,9±3,8	9,4±3,74	10±3,6	8,8±2,5	
t			0,079	0,085	-1,309	-1,204	-1,296	1,857	-3,760	
p			0,937	0,932	0,191	0,230	0,196	0,064	<0,001*	
Sınıf										
1. sınıf ^a	116	34,7	77,12±17,3	17,51±5,01	10,42 ±3,4	10,76±3,36	10,35±3,65	10,97±3,29	7,9±2,54	
2. sınıf ^b	81	24,3	71,59±15,15	16,61±4,37	9,7 ±3,06	9,53±2,59	8,87±2,76	10,66±3,89	7,6±2,26	
3. sınıf ^c	66	19,8	77,95±16,47	17,87±4,63	11,28 ±3,27	10,34±3,2	10,34±3,07	10,66±3,08	7,25±2,55	
4. sınıf ^d	71	21,2	77,42±13,73	17,3±4,49	9,95 ±3,44	10,85±3,03	10,42±3,22	11,3±2,9	7,3±2,31	
F			2,780	1,076	2,890	3,207	4,336	0,616	1,370	
p			0,041** ^{b<c,d}	0,359	0,036** ^{b<c}	0,023** ^{b<a,d}	0,005** ^{b<a,c,d}	0,605	0,252	
Mesleği seçme										
İsteyerek	233	69,8	75,93±15,84	17,3±4,64	10,26±3,33	10,28±3,12	10,12±3,22	10,93±3,24	7,44±2,33	
İstemsiz	101	30,2	76,18±16,6	17,37±4,14	10,52±3,35	10,68±3,11	9,75±3,46	10,86±3,52	7,89±2,64	
t			-0,134	-0,133	-0,661	-1,075	0,936	0,176	-1,549	
p			0,893	0,894	0,509	0,283	0,35	0,86	0,122	
Etik ikilem										
Yaşamış	182	54,5	74,85±14,57	16,89±4,12	10,29±3,25	10,32±2,92	9,74±3,14	10,71±3,11	7,44±2,47	
Yaşamamış	152	45,5	77,39±17,6	17,84±4,86	10,39±3,44	10,49±3,35	10,32±3,45	11,13±3,55	7,73±2,38	
t			-1,420	-1,950	-0,267	-0,477	-1,624	-1,145	-1,089	
p			0,157	0,052	0,79	0,634	0,105	0,253	0,277	

*Student t test, **One Way ANOVA test

Tablo 2'de hemşirelik öğrencilerinin bazı sosyodemografik özellikleri ile ahlaki duyarlılık ölçeği toplam ve alt boyutlarına ait puanların karşılaştırılması verilmiştir. Buna göre öğrencilerin ahlaki duyarlılık ölçeği toplam ve alt boyutlarına ait puanları ile mesleği isteyerek seçme ve klinik uygulamalarda etik ikilemlerle karşılaşma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Oryantasyon alt boyutuna ait puanların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği, kadın öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilere göre düşük olduğu bulunmuştur ($t=-3,760$; $p<0,001$). Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puanı ($F=2,780$; $p=0,041$) ile yarar sağlama alt boyutu ($F=2,890$; $p=0,036$), bütüncül yaklaşım alt boyutu ($F=3,207$; $p=0,023$) ve çatışma alt boyutu ($F=4,336$; $p=0,005$) puanları, öğrenim gördükleri sınıflara göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir (Tablo 2).

Tablo 3: Öğrencilerin Mesleki Değerlerin Öneme İlişkin Algıları ile Ahlaki Duyarlılık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması (N=334)

Mesleki değerler	n	%	Ahlaki Duyarlılık Ölçeği Puanı	
			Ort±Ss	İstatistik
Eşitlik				
Önemli değil	3	0,9	88,33±7,09	
Önemli	41	12,3	76,07±14,94	F=0,755
Çok önemli	98	29,3	76,78±15,01	p=0,52
Şon derece önemli	192	57,5	75,4±16,86	
Özgecilik				
Önemli değil	4	1,2	77,75±27,03	
Önemli	58	17,4	76,77±14,66	F=1,400
Çok önemli	117	35	78,05±16,52	p=0,243
Şon derece önemli	155	46,4	74,13±15,83	
Estetik				
Hiç önemli değil ^a	19	5,7	81,05±18,38	
Önemli değil ^b	103	30,8	78±15,04	F=2,947
Önemli ^c	115	34,4	75,66±16,54	p=0,02*
Çok önemli ^d	59	17,7	76,3±14,68	e<a,b
Şon derece önemli ^e	38	11,4	68,65±16,37	
İnsan onuru				
Hiç önemli değil	2	0,6	78,5±4,94	
Önemli değil	4	1,2	79±23,22	F=0,349
Önemli	69	20,7	75,36±16,24	p=0,845
Çok önemli	100	29,9	74,8±13,32	
Şon derece önemli	159	47,6	76,94±17,47	
Doğruluk				
Önemli değil	4	1,2	80,25±7,22	
Önemli	43	12,9	78,69±15,31	F=1,315
Çok önemli	92	27,5	77,59±14,85	p=0,269
Şon derece önemli	195	58,4	74,57±16,79	
Özgürlük				
Önemli değil	4	1,2	82,75±16,31	
Önemli	50	15	77,86±15,44	F=0,670
Çok önemli	101	30,2	76,43±16,05	p=0,571
Şon derece önemli	179	53,6	75,10±16,25	
Adalet				
Hiç önemli değil	2	0,6	92±31,11	
Önemli değil	4	1,2	84,75±2,21	F=1,988
Önemli	75	22,5	78,98±16,6	p=0,096
Çok önemli	105	31,4	73,78±15,4	
Şon derece önemli	148	44,3	75,62±16,01	

*One Way ANOVA test

Öğrencilerin, hemşirelik mesleğinin temel değerlerinin öneme ilişkin görüşleri incelendiğinde, doğruluk (%58,4), eşitlik (%57,5), özgürlük (%53,6), insan onuru (%47,6), özgecilik (%46,4) ve adalet (%44,3) değerlerini son derece önemli olarak gördükleri belirlendi. Estetik değerinin ise diğer değerler kadar önemli görülmediği (önemli değil %30,8 ve hiç önemli değil %5,7) saptandı. Öğrencilerin estetik değerine verdikleri önem derecesi ile ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ($F=2,947$; $p=0,02$). Mesleki değerlerden eşitlik, özgecilik, insan onuru, doğruluk, özgürlük ve adalet değerlerine verilen önem derecesi ile ahlaki duyarlılık ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Çalışma, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeylerini ve mesleki değerler ile ilişkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Literatürde hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıklarını belirlemek amacıyla, benzer ve farklı ölçekler kullanılarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık ölçeği puan ortalaması $76 \pm 16,05$ olup, etik duyarlılıkları yüksektir. Tosun (2005) ahlaki duyarlılık ölçeğinden alınabilecek toplam puanın 30-210 arasında değiştiğini yüksek puanların etik açıdan düşük duyarlılığı ifade ettiğini, alınan puan düştükçe etik duyarlılığın arttığını bildirmiştir. Dalcı ve Şendir'in (2016) yaptığı çalışmada da, çalışmamızın sonucuyla benzer şekilde hemşirelerin ahlaki duyarlılık ölçeği puan ortalaması $76,33 \pm 22,84$ olarak bulunmuş ve hemşirelerin etik duyarlılıklarının yüksek düzeyde olduğu bildirilmiştir.

Türkiye'de aynı ölçek kullanılarak yapılan çalışma sonuçlarına göre, Akça ve arkadaşları (2017) hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık ölçeği puanını $90,1 \pm 22,2$, Aydın ve arkadaşları (2017) ebek öğrencilerinin ahlaki duyarlılık ölçeği puanını $86,81 \pm 20,86$ ve Öztürk ve arkadaşları (2009) yoğun bakım hemşirelerinin puanını $87,51 \pm 27,7$ olarak bulmuşlardır. Bu çalışmalarda etik duyarlılığın orta düzeyde olduğu bildirilmiştir.

Farklı kültürlerde aynı ölçeğin farklı versiyonları ile yapılan çalışmalarda da, hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri değerlendirilmiştir. İsveç'te Tuveşson ve Lutzen (2017) tarafından yapılan çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıklarının orta ve yüksek düzeyde olduğu, İran'da Borhani ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin etik duyarlılıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik mesleğini isteyerek seçen öğrencilerin etik duyarlılıklarının yüksek olduğunu belirten çalışma (Akça ve ark., 2017) bulunmakla birlikte, bu çalışmada öğrencilerin mesleği isteyerek seçip seçmeme durumları ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı, her iki grubun da etik duyarlılığının yüksek olduğu bulunmuştur.

Sağlıkla ilgili teknolojik gelişmeler ve küreselleşme sağlık bakımında yaşanan etik ikilemleri arttırmaktadır (Aydın ve ark., 2017). Buna bağlı olarak, hemşirelik öğrencileri klinik eğitimleri sırasında bir yandan kuramsal bilgilerini uygulamaya aktarma olanağı bulurken, beraberinde birçok etik sorun ve ikilemi deneyimlemektedir. Çalışmada, öğrencilerin yarısından çoğunun (%54,9) klinik uygulama eğitimleri sırasında etik ikilemler ile karşılaştıkları bulunmuştur. Aydın ve arkadaşlarının (2017) yaptığı bir çalışmada, ebek son sınıf öğrencilerinin yaklaşık yarısının etik sorun ve ikilemler yaşadıkları, Akça ve arkadaşlarının (2017) yaptıkları çalışmada ise, hemşirelik öğrencilerinin yaklaşık yarısının (%44,8) üniversite eğitiminin dört yılı boyunca klinik uygulamalar sırasında hastalar ve hemşireler arasında oluşan etik sorunları gözlemledikleri belirlenmiştir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin yarısından çoğunun etik ikilem yaşamalarına karşın, bu durumun etik duyarlılık düzeylerini etkilemediği görülmektedir. Başak ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında, yüksek etik duyarlılığa sahip olan hemşirelerin etik sorunları daha kolay fark edip, daha doğru ve etik kararlar alabilecekleri bildirilmiştir.

Etik duyarlılık; kültür, dil, din, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, deneyim ve bireyin yetiştirilme tarzı gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir (Salar ve ark., 2016). Bu çalışmada, ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puanı öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermemiş, ancak kadın öğrencilerin, sağlık bakım profesyonellerinin hasta ile ilişkilerini etkileyecek eylemlerine yönelik ilgilerini yansıtan oryantasyon alt boyutundaki etik duyarlılıklarının, erkek öğrencilerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Erkekol ve arkadaşları (2002) etik sorunlar karşısında, kadınların erkeklerden daha humanistik yaklaşım sergilediklerini, karar verirken daha fazla düşündüklerini belirtmektedirler. Cinsiyet farklılıklarının etik duyarlılık üzerine etkisinin incelendiği bir meta analiz çalışmasında, kadınların erkeklere göre daha yüksek etik duyarlılığa sahip olduğu bildirilmektedir (You ve ark., 2011). Tazegün ve Çelebioğlu'nun (2016) çalışmasında, hemşirelerin, Akça ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında ise hemşirelik öğrencilerinin cinsiyetleri ile etik duyarlılık düzeyleri arasında fark olmadığı bulunmuştur.

Çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre ahlaki duyarlılık ölçeği toplam puan ve alt boyut puanlarının farklılık gösterdiği belirlenmiştir. İkinci sınıf öğrencilerinin etik duyarlılıkları, birinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Akça ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada, etik duyarlılık düzeylerinin, öğrencinin okuduğu sınıfa göre değişmediği bildirilirken; Park ve arkadaşları (2012) etik eğitimi alan öğrencilerin etik duyarlılıklarının daha yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Çalışmanın yapıldığı örneklem grubunda etik ve değerler dersi birinci sınıfta okutulmaktadır. İkinci sınıf öğrencilerinin bu dersi yeni tamamlamış olmalarına bağlı olarak etik duyarlılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Öğrenciler, temel mesleki değerlerden doğruluğu en önemli değer olarak görürken, estetik değerini diğer değerler kadar önemli görmemişlerdir. Kaya ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada da bu çalışmaya benzer şekilde öğrencilerin estetik değerini, değerler sıralamasında en son sırada önemli gördükleri bildirilmektedir. Shih ve arkadaşları (2009) çalışmalarında, hemşireler için en önemli mesleki değer insan onuru olduğunu bildirmişlerdir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu, eşitlik, özgecilik, insan onuru, doğruluk, özgürlük ve adalet değerlerinin son derece önemli ve çok önemli olduğunu düşünmekte olup, bu öğrencilerin etik duyarlılık düzeyleri yüksek ve birbirine yakın bulunmuştur. Ancak estetik değeri için “Son derece önemli.” yanıtını veren öğrencilerin etik duyarlılıklarının, “Hiç önemli değil.” ve “Önemli değil.” yanıtlarını veren öğrencilerin, etik duyarlılıklarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Hemşireliğin temel mesleki değerlerinden biri olan estetik değeri, hemşirenin kişiliğini ortaya koyarak sağlık çalışanları ve hastalar için hoş bir ortam yaratmalarını içermektedir (Orak ve Alpar, 2012). Bu sonuç, hemşirelik öğrencilerinin bulunulan ortamın estetik görüntüsünden önce bireyleri eksik ve yanlış bilgilendirmeden korumayı, bireysel farklılıkları gözetmeksizin hasta gereksinimlerini karşılayacak bakımı verme ve tüm bireylere karşı dürüst ve eşit bir şekilde davranmayı daha önemli bulduklarını düşündürmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu, temel mesleki değerlerden, estetik değerinin önemine ilişkin algının düşük olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar, hemşirelik öğrencilerinin mesleki değerlere önem verdiğini ve buna bağlı olarak etik duyarlılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Olumlu kişisel, mesleki ve sosyal değerlerin benimsenmesinde eğitim kurumlarının önemi büyüktür. Çalışma sonucunda, etik ile ilgili derslerin dört yıllık hemşirelik eğitimi içerisine dağıtılması, öğrencilerin farkındalıklarını artırmak açısından yararlı olacağı söylenebilir. Eğitim sürecinde öğrencilerin kendi değer sistemlerini tanıyarak, olumlu bireysel ve mesleki değerleri kazanacak etkinliklere yer verilmesinin, ayrıca etik karar verme süreçleri ile ilgili derslerin artırılmasının öğrencilerin etik duyarlılıklarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahn, S. H., Yeom, H. A. (2014).** Moral sensitivity and critical thinking disposition of nursing students in Korea. *International Journal of Nursing Practice*, 20:5, 482-489.
<https://doi.org/10.1111/ijn.12185>
- Aitamaa, E., Leino-Kilpi, H., Puukka, P., Suhonen, R. (2010).** Ethical problems in nursing management: The role of codes of ethics. *Nursing Ethics*, 17:4, 469-482.
<https://doi.org/10.1177/0969733010364896>
- Akça, N. K., Şimşek, N., Arslan, D. E., Şentürk, S., Akça, D. (2017).** Moral sensitivity among senior nursing students in Turkey. *International Journal of Caring Sciences*, 10:2, 1031-1039.
- Alfred, D., Yarbrough, S., Martin, P., Mink, J., Lin, Y. H., Wang, L. S. (2013).** Comparison of professional values of Taiwanese and United States nursing students. *Nursing Ethics*, 20:8, 917-926.
<https://doi.org/10.1177/0969733013484486>
- Aydın, E. (2006).** Tıp Etiği. Ankara: Güneş Kitabevi.
- Aydın, Y., Dikmen, Y., Kalkan, S. C. (2017).** Ebelik öğrencilerinin hasta bakım uygulamalarında etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Journal of Contemporary Medicine*. 7:2, 168-174.
<https://doi.org/10.16899/gopctd.326664>
- Babadağ K. (2010).** Hemşirelik ve Değerler. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Başak, T., Uzun, Ş., Arslan, F. (2010).** Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Gülhane Medical Journal*, 52:2, 76-81.
- Borhani, F., Abbaszadeh, A., Hoseinabadi-Farahani, M. J. (2016).** Moral sensitivity and its dimensions in Iranian nursing students. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, 9:19, 1-7.
- Dalcalı, B. K., Şendir, M. (2016).** Hemşirelerin kişisel değerleri ile etik duyarlılıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*. 24:1, 1-9.
<https://doi.org/10.17672/fnhd.72011>
- Dönmez, R. O., Özsoy, S. (2016).** Factors influencing development of professional values among nursing students. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 32:4, 988-993.
<https://doi.org/10.12669/pjms.324.10616>
- Erdil, F., Korkmaz, F. (2009).** Ethical problems observed by student nurses. *Nursing Ethics*, 16:5, 589-598.
<https://doi.org/10.1177/0969733009106651>

- Erkekol, F. Ö., Numanoğlu, N., Gürkan, Ö. U., Kaya, A. (2002).** Yoğun bakım ünitelerine ilişkin etik konular. *Toraks Dergisi*, 3:3, 307-316.
- Filizöz, B., Mescib, G., Ascic, A., Bagcivand, E. (2015).** Hemşirelerde etik duyarlılık: Sivas ili merkez kamu hastanelerinde bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi*, 8:1, 47.
- G*Power 3.1 manual (2017).** http://www.gpower.hhu.de/fileadmin/redaktion/Fakultaeten/Mathematisch-Naturwissenschaftliche_Fakultaet/Psychologie/AAP/gpower/GpowerManual.pdf. Erişim tarihi: 08.10.2017.
- Karadağlı, F. (2016).** Hemşirelik öğrencilerinin profesyonel değer algıları ve etkileyen faktörler. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9:2, 81-91.
- Kaya, H., Işık, B., Şenyuva, E., Kaya, N. (2012).** Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve profesyonel değerleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15:1, 18-26.
- Lützn, K., Blom, T., Ewalds-Kvist, B., Winch, S. (2010).** Moral stress, moral climate and moral sensitivity among psychiatric professionals. *Nursing Ethics*, 17:2, 213-224.
<https://doi.org/10.1177/0969733009351951>
- Martin, P., Yarbrough, S., Alfred, D. (2003).** Professional values held by baccalaureate and associate degree nursing students. *Journal of Nursing Scholarship*, 35:3, 291-296.
<https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2003.00291.x>
- Orak, N. Ş., Ecevit Alpar, Ş. (2012).** Hemşirelerin Profesyonel Değerleri Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2:1, 522-531.
- Özdamar, K. (2015).** SPSS ile Biyoistatistik. Ankara: Nisan Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, H., Hindistan, S., Kasım, S., Candaş, B. (2009).** Yoğun bakım ünitelerinde hekim ve hemşirelerin etik duyarlılığı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 13:2, 77-84.
- Park, M., Kjervik, D., Crandell, J., Oermann, M. H. (2012).** The relationship of ethics education to moral sensitivity and moral reasoning skills of nursing students. *Nursing Ethics*, 19:4, 568-580.
<https://doi.org/10.1177/0969733011433922>
- Salar, A. R., Zare, S., Sharifzadeh, E. (2016).** The survey of nursing students' ethical sensitivity. *Biology and Medicine*, 8:5, 1-4.
<https://doi.org/10.4172/0974-8369.1000311>
- Shaw, H. K., Degazon, C. (2008).** Integrating the core professional values of nursing: a profession, not just a career. *Journal of Cultural Diversity*, 15:1, 44-50.
- Shih, F. J., Lin, Y. S., Smith, M. C., Liou, Y. M., Chiang, H. H., Lee, S. H., Gau, M. L. (2009).** Perspectives on professional values among nurses in Taiwan. *Journal of Clinical Nursing*, 18:10, 1480-1489.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2008.02728.x>
- Tazegün, A., Çelebioğlu, A. (2016).** Çocuk hemşirelerinin etik duyarlılık düzeyleri ve etkileyen faktörler. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6:2, 97-102.
- Tosun, H. (2005).** Sağlık Bakımı Uygulamalarında Deneyimlenen Etik İkileme Karşı Hekim ve Hemşirelerin Duyarlılıklarının Belirlenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tuvsesson, H., Lützn, K. (2017).** Demographic factors associated with moral sensitivity among nursing students. *Nursing Ethics*, 24:7, 847-855.
<https://doi.org/10.1177/0969733015626602>
- Weis, D., Schank, M. J. (2000).** An instrument to measure professional nursing values. *Journal of Nursing Scholarship*, 32:2, 201-204.
<https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2000.00201.x>
- You, D., Maeda, Y., Bebeau, M. J. (2011).** Gender differences in moral sensitivity: A meta-analysis. *Ethics & Behavior*, 21:4, 263-282.
<https://doi.org/10.1080/10508422.2011.585591>